

Vergaderjaar 2023–2024

21 501-28

Defensieraad

Nr. 270

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 29 augustus 2024

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Defensie over de brief van 15 augustus 2024 over de geannoteerde agenda informele Raad Buitenlandse Zaken Defensie d.d. 30 augustus 2024 (Kamerstuk 21 501-28, nr. 269).

De vragen en opmerkingen zijn op 21 augustus 2024 aan de Minister van Defensie voorgelegd. Bij brief van 29 augustus 2024 zijn de vragen beantwoord.

De fungerend voorzitter van de commissie,
De Roon

Adjunct-griffier van de commissie,
Manten

Vragen en opmerkingen vanuit de fracties en reactie van de Minister

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben het verslag en de geannoteerde agenda met interesse gelezen en hebben nog enkele vragen.

Vraag 1

De leden van de PVV-fractie vragen aan de Minister van Defensie of het kabinet van zins is verder bij te dragen aan EU-operatie Aspides, nu de bijdrage die Zr.Ms. Karel Doorman leverde, is afgerond.

Antwoord

Het kabinet blijft bezorgd over de aanhoudende aanvallen van Houthis op commerciële en marineschepen in de Rode Zee. Deze vormen een bedreiging voor de vrije en veilige scheepvaartverkeer en de maritieme veiligheid. Het kabinet benadrukt de noodzaak van blijvende inzet ten aanzien van het beschermen van maritieme veiligheid en het bevorderen van vrije doorvaart. De belangrijke bijdrage die Zr.Ms. Karel Doorman leverde aan operatie Aspides is inmiddels afgelopen. Nederland blijft op andere wijze bijdragen aan operatie Aspides, momenteel stafofficieren en een politiek adviseur aan het operationeel hoofdkwartier van de missie in Griekenland.

Vraag 2

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of er sinds het aantreden van het nieuwe kabinet een verandering heeft plaatsgevonden in het denken over wat Nederland qua defensiematerieel zelf moet kunnen produceren en zo ja, wat die verandering dan behelst.

Antwoord

Er is geen Europees land dat geheel zelfstandig voor de eigen veiligheid kan zorgen. Nederland blijft daarom inzetten op samenwerking met vertrouwde partners en in samenspraak met vertegenwoordigers van de Nederlandse defensie- en veiligheid gerelateerde technologische industriële basis (NLDTIB) en Europese Defensie Technologische en Industriële Basis (EDTIB). De inzet is onder andere gericht op het verstevigen van Nederlandse industriële sterktes en levert zo een bijdrage aan Europese zelfstandigheid op het gebied van defensie.

Het kabinet onderkent in de Kamerbrief «Actieagenda productie- en leveringszekerheid munitie en defensiematerieel»¹ de noodzaak voor ontwikkeling en snelle adoptie van technologieën. Daarvoor is het belangrijk dat we investeren in structurele ontwikkeling van nationale technologiegebieden waar Nederland een concurrerend voordeel heeft en waar Nederland over industriële capaciteit en regionale ecosystemen beschikt. Hiermee wordt het opschalen van hoogtechnologische (wapen)systemen mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn onbemenste systemen, ruimtevaart, *smart materials* en de maritieme maakindustrie.

Vraag 3

De leden van de PVV-fractie vragen aan de Minister of hij kan verduidelijken welke rol hij voor welke Nederlandse bedrijven ziet weggelegd in de uitbreiding van de grensoverschrijdende industriële samenwerking waar Nederland binnen Europa voor pleit.

¹ Kamerbrief Actieagenda productie- en leveringszekerheid munitie en defensiematerieel

Antwoord

De Nederlandse defensie-industrie bestaat voor een belangrijk deel uit toeleveranciers van *Original Equipment Manufacturers*. Nederlandse bedrijven onderscheiden zich omdat ze hoogtechnologisch en innovatief zijn. Europese defensiebedrijven die wapensystemen en defensieplatformen produceren hebben baat bij Nederlandse toeleveranciers die hoogwaardige subsystemen of componenten kunnen leveren. Om te zorgen dat de Nederlandse defensie-industrie goede toegang heeft tot de productieketens, zet het kabinet zich in voor maatregelen die grensoverschrijdende industriële samenwerking bevorderen. Door grensoverschrijdende samenwerking ontwikkelen de vooral langs nationale lijnen georganiseerde ketens zich tot opener Europese ketens waar toeleverende bedrijven eerlijk met elkaar concurreren. EU-instrumenten kunnen dit stimuleren waardoor Nederlandse toeleveranciers een betere toegang krijgen tot productieketens. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van op grensoverschrijdende samenwerking gerichte criteria voor de toewijzing van EU-financiering voor projecten. Ook kan gedacht worden aan additionele EU-financiering indien een project ook grensoverschrijdende industriële samenwerking bevordert, of aan het in de Europese Defensie Industrie Programma verordening (EDIP) opnemen van basisprincipes voor industriële samenwerking die inclusiviteit en evenredigheid in betrokkenheid van de industrieën van deelnemende landen bevorderen. Daarnaast kan toetreding tot het Verdrag inzake exportcontrole in het defensiedomein, waar op het moment Frankrijk, Duitsland en Spanje bij zijn aangesloten, de voorspelbaarheid van het regelgevend kader vergroten zodat Europese defensiebedrijven een meer gelijke exportpositie krijgen en de onderlinge concurrentie wordt versterkt. Het verdrag bevordert Europese defensiesamenwerking en Nederlandse aansluiting bij het verdrag positioneert de Nederlandse defensie-industrie als meer gelijkwaardige partner in Europese defensieprojecten. Nederland zal ook wanneer het deelneemt aan gezamenlijke capaciteitsontwikkeling en productie, in de samenwerking afspraken maken over hoe de Nederlandse industrie haar kennis en kunde kan inbrengen in R&D-consortia en productieketens.

Vraag 4

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of en zo ja, welke stappen er gezet worden om in Nederland de productie van militair materieel, waaronder munitie, uit te breiden.

Antwoord

Defensie zal bij aanbestedingen nationale veiligheidsbelangen nadrukkelijker meewegen. Ook de versterking van de EDTIB en NLDTIB wordt sterker meegewogen, onder andere door lokale productie of het gebruik van een bepaalde toeleverancier als eis op te nemen met als doel de Europese zelfstandigheid op het gebied van defensie te verbeteren. Hiermee beperkt het kabinet toenemende onzekerheid en borgen we tijdige en gegarandeerde leveringen.

Nederland participeert voor 400 miljoen euro samen met Denemarken in een Zweeds fonds voor de bouw van CV90 infanteriegevechtsvoertuigen voor Oekraïne. Met Zweden is afgesproken om een deel van de productiecapaciteit in Nederland te vestigen. Op deze manier kan Nederland nu en in de nabije toekomst een bijdrage leveren aan de invulling van de stijgende behoefte van gevechtsvoertuigen binnen de NAVO. Defensie en Economische Zaken (EZ) werken hier nauw in samen met het bedrijfsleven. Ook bemiddelde de Nederlandse overheid actief bij het plaatsen van orders van de Multi Missie Radar van Thales in Hengelo door Noorwegen, Denemarken en Litouwen en verkent samen met Thales hoe verdere productie-opschaling in Nederland kan plaatsvinden.

Nederland produceert sinds het begin van deze eeuw geen munitie meer. Nederland bestelt ongeveer tachtig procent van de klein- en middenkaliber munitie in Europa. Een eerste marktanalyse wijst uit dat de bestaande Europese fabrikanten voldoende opschaalvermogen hebben om de Nederlandse behoefte voor de inzetvoorraad van klein- en middenkaliber munitie binnen vier jaar te kunnen vervullen. Desondanks blijft Defensie met creativiteit kijken of er haalbare en doelmatige mogelijkheden zijn om munitieproductie in Nederland te realiseren.

Europese landen streven naar meer productie van hoogtechnologische *Battle Decisive Munition* (BDM) in Europa. In Duitsland wordt een Amerikaanse assemblagelijijn voor 1000-Patriot-raketten opgestart mede dankzij gezamenlijke orders vanuit onder meer Nederland, Duitsland, Spanje en Roemenië. Defensie werkt samen met EZ actief aan verschillende mogelijkheden om de Nederlandse defensie-industrie te betrekken, onder meer door consortiumvorming en afspraken met betrekking tot industriële participatie. Defensie nodigt het bedrijfsleven uit om met voorstellen te komen die inspelen op de stijgende behoefte aan BDM.

Vraag 5

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister wat zijn kijk is op het voornemen van de Voorzitter van de Europese Commissie om een commissaris voor Defensie te benoemen.

Antwoord

De nieuwe voorzitter van de Europese Commissie, mevrouw Von der Leyen, gaat over de portefeuilles binnen de volgende Commissie. Zij heeft uitgesproken voorstander te zijn van een nieuwe commissaris voor Defensie. In het algemeen staat het kabinet positief tegenover een ambitieus Europees Defensie-industriebeleid en is het voorstander van dat dit goed belegd wordt bij de Commissie.

Vraag 6

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of hij concreter kan ingaan op de redenen die ten grondslag lagen aan de vertraging die de rotatie van het personeel van het helikopterdetachment opliep binnen de NAVO-missie in Irak (NMI).

Antwoord

Het inzetten van militair personeel en materieel in conflictgebieden brengt altijd (logistieke) uitdagingen met zich mee. Afwijkingen kunnen voortvloeien uit bijvoorbeeld logistieke betrokkenheid van derden, het verkrijgen van toestemmingen of technische tegenslagen. Bij rotaties van militair personeel wordt altijd gesproken van een geplande rotatiedatum. Het eventueel moeten afwijken van een geplande rotatiedatum is niet ongebruikelijk bij operationele inzet in gebieden zoals Irak.

De geplande rotaties inmiddels hebben plaatsgevonden en het uitgeroeteerde personeel is terug in Nederland.

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda en het verslag. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

Vraag 7

De leden van de VVD-fractie staan achter het initiatief van de Minister om het belang van afstemming en complementariteit tussen de NAVO en de EU te benadrukken. Wel vragen deze leden zich af welke belemmeringen er op dit moment zijn om deze twee

doelen te bereiken. Verder vragen de leden van de VVD-fractie welke mogelijkheden het kabinet ziet om deze belemmeringen weg te nemen, en welke maatregelen daar eventueel voor nodig zouden zijn, zodat deze doelen zo spoedig mogelijk gehaald kunnen worden.

Antwoord

EU-NAVO-samenwerking is een speerpunt van het Nederlandse buitenlandbeleid en het kabinet zet zich doorlopend in voor een verbreding en verdieping van die samenwerking. Het voorkomen van dubbel werk en administratieve lasten bij EU- en NAVO-initiatieven is tegelijkertijd niet volledig te voorkomen omdat de twee organisaties juridisch onderscheiden entiteiten zijn met een eigen werkwijze. De NAVO is een militair bondgenootschap gericht op collectieve verdediging, de EU is een economisch en politiek samenwerkingsverband waarbinnen lidstaten op verschillende terreinen een gemeenschappelijk beleid voeren. Bovendien is er geen volledige overlap tussen de EU-lidstaten en NAVO-bondgenoten.

Belemmeringen bestaan bijvoorbeeld op het gebied van uitwisseling van informatie waaronder vertrouwelijke documenten, en toegang bij elkaars vergaderingen. Hiervoor is meestal geen eenvoudige oplossing.

Nederland is doorlopend in gesprek met andere lidstaten en bondgenoten, alsook met de internationale staven van beide organisaties, om tot praktische verbeteringen te komen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het waar mogelijk en veilig declassificeren van documenten om uitwisseling te faciliteren.

Vraag 8

De leden van de VVD-fractie zijn blij te lezen dat de Minister staat voor nauwere Europese samenwerking waar het gaat om het vergroten van de productie- en leveringszekerheid van militair materieel in Nederland en in de EU. Hoe gaat de Minister zich opstellen in deze Raad en volgende Raden om meer harmonisatie in de EU en de NAVO voor defensie(systemen) te bewerkstelligen? Hoe zal de Minister ervoor zorgen dat meer harmonisatie in de EU niet betekent dat de trans-Atlantische relatie onder druk kan komen te staan of dat niet-EU landen worden uitgesloten van samenwerkingen op het gebied van de defensie-industrie, zo vragen de leden.

Antwoord

De NAVO kan doeltreffender de collectieve verdedigingsstaken uitvoeren als de NAVO-bondgenoten zoveel mogelijk dezelfde, of op zijn minst interoperabele systemen gebruiken. Vooral ten aanzien van interoperabiliteit van systemen van Europese landen valt er winst te behalen. Mede om die reden is het kabinet voorstander van de EDIP verordening waar momenteel over wordt onderhandeld. EDIP beoogt de interoperabiliteit te bevorderen onder andere door middel van financiële prikkels, gezamenlijke investeringen en het verbeteren van leveringszekerheid. Het gebruik van sterkere en meer interoperabele krijgsmachten van Europese landen dragen niet alleen bij aan de eigen veiligheid, maar versterken ook het NAVO-bondgenootschap. Dit zorgt voor een meer geïntegreerde en robuustere collectieve veiligheid in Europa en daarbuiten. Hiermee neemt Europa meer verantwoordelijkheid voor haar eigen veiligheid en versterken we de trans-Atlantische relatie.

Het kabinet ziet de trans-Atlantische relatie als cruciaal voor de Nederlandse veiligheid. De doelstelling van de Europese Defensie Industrie Strategie en de EDIP-verordening is dat een groter aandeel van de militaire goederen in de EU wordt aangeschaft dan nu het geval is. Samenwerking met niet-EU bondgenoten blijft echter zeer belangrijk en

moet daarom mogelijk blijven. Aangezien er in totaal veel meer wapens en munitie nodig zijn voor de Europese veiligheid, zal zelfs bij toenevende Europese productie tegelijkertijd de Britse en Amerikaanse export naar Europa wellicht nog steeds blijven stijgen. Tegelijkertijd geldt dat als er in totaal meer wapens en munitie nodig zijn, de export vanuit de VS en het VK naar Europa in absolute termen mogelijk niet zal afnemen. De oorlog in Oekraïne wijst uit dat het noodzakelijk is om de Europese productiecapaciteit op te schalen. Op dit moment kan de gezamenlijke defensie-industriële productiecapaciteit van het NAVO-bondgenootschap niet aan de vraag voldoen. Naast leveringszekerheid voor EU-lidstaten is het versterken van de EDTIB dus ook van belang voor de versterking van de NAVO. Nederland probeert samen met andere Europese landen, met het oog op de leveringszekerheid van cruciale wapensystemen die Europese krijgsmachten gebruiken, de productie van die systemen uit derde landen naar de EU te halen. Een voorbeeld is de PATRIOT-lijn in Duitsland. Dit versterkt zowel de Europese zelfstandigheid op het gebied van defensie als de trans-Atlantische samenwerking en interoperabiliteit.

Vraag 9

De leden van de VVD-fractie zijn het met de Minister eens dat een flexibeler inkoopproces nodig is om de defensie-industrie in Europees verband te versterken, om Nederland ook in de toekomst veilig te kunnen houden. Deze leden kijken dan ook positief naar meer standaardisatie, gezamenlijke inkoop en meer sturing op Europese productie die de Verordening Europees Defensie-industrie Programma (EDIP) doelt te bereiken. De leden van de VVD-fractie zijn dan ook positief over het bericht dat het kabinet een constructieve bijdrage aan de onderhandelingen over EDIP beoogt te leveren, en zouden het kabinet willen vragen deze bijdrage met de Kamer te delen na afloop van de Raad.

Antwoord

Zoals gebruikelijk ontvangt uw Kamer een verslag van de besprekingen van de Raad.

Vraag 10

Verder zouden de leden van de VVD-fractie willen vragen welke doelstellingen het kabinet heeft met betrekking tot EDIP. Welke kansen ziet het kabinet nog om dit pakket aan afspraken met de EU te verbeteren, zo vragen de leden.

Antwoord

De inzet van het kabinet ten aanzien van EDIP kunt u in het BNC fiche lezen dat uw Kamer op 8 april jl. toekwam.² Het kabinet vindt het belangrijk dat het mogelijk is om licentieproductie van defensieproducten met bepaalde derde landen restricties te kunnen co-financieren met EU-gelden. Hierbij benadrukt Nederland dat het co-producen van die producten binnen de EU een eerste stap naar grotere Europese productie en leveringszekerheid is. Het is wat Nederland betreft cruciaal dat EDIP ook op de korte termijn een bijdrage levert aan de mitigatie van kritieke *capability shortfalls*. Op middellange termijn zal Europa niet alle defensie-goederen zelf kunnen ontwikkelen. Het op korte termijn onder licentie kunnen co-producen van defensieproducten zoals de PATRIOT is derhalve van groot belang.

Om te zorgen dat Nederlandse defensie-industrie goede toegang heeft tot de productieketens zet het kabinet zich in voor maatregelen die die grensoverschrijdende industriële samenwerking bevorderen. Zo zet Nederland zich ervoor in dat EDIP (financiële) prikkels en concrete kaders

² Kamerstuk 22 112, nr. 3919

biedt voor grensoverschrijdende industriële samenwerking om een (meer) gelijk speelveld te bevorderen. Hier profiteert ook de Nederlandse defensie-industrie van. Voor de resterende onderwerpen waaronder het leveringszekerheidsregime verwelkomt het kabinet maatregelen die daadwerkelijk een bijdrage leveren aan de leveringszekerheid van defensieproducten, componenten, halffabricaten en grondstoffen, ook in tijden van crisis. Het kabinet is voorts van mening dat nieuwe taken en verantwoordelijkheden onder de EDIP-verordening, het doel van de verordening moet dienen. Het kabinet zet zich in voor een passende balans tussen de Raad, de Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger en de organisaties waarvoor hij verantwoordelijk is – het Europees Defensie-agentschap (EDA) en de Europese Dienst voor Extern Optreden. Nederland heeft daarbij de voorkeur om zo veel mogelijk gebruik te maken van bestaande structuren, zoals het EDA.

Vraag 11

De leden van de VVD-fractie willen daarnaast vragen om een update over de continuïteit van de militaire steun aan Oekraïne. Is de Minister het eens dat de inkomsten van de rente en winst van de Russische tegoeden bovenop de al beloofde (militaire) steun aan Oekraïne komt? Zo ja, kan de Minister deze visie overbrengen aan zijn collega's tijdens deze Informele Raad?

Antwoord

Nederland blijft Oekraïne onverminderd steunen. Steun in multilateraal verband, zoals leningen via de G7 of de rente over de bevroren Russische tegoeden, ziet Nederland niet als alternatief maar als aanvulling op de bilaterale steun aan Oekraïne. Details omtrent multilaterale leningen worden momenteel uitgewerkt, inclusief de modaliteiten waarop deze fondsen kunnen worden besteed. Nederland acht het van belang dat de toekomstige lening door Oekraïne op korte termijn kan worden ingezet daar waar de noden het hoogst zijn. Dit kan militaire steun zijn, maar ook steun voor wederopbouw of – zodra daarvoor een volledig compensatiemechanisme is ingericht – de compensatie van door burgers geleden schade, en komt bovenop de steun die reeds op EU-niveau door lidstaten is toegezegd. Het kabinet zal hiertoe oproepen tijdens de relevante bijeenkomsten.

Vraag 12

Verder onderschrijven de leden van de VVD-fractie ook het streven van het kabinet om de wendbaarheid van de inkoop van zowel militaire, als civiele producten die essentieel zijn voor militaire operaties te verbeteren in nationaal verband. Deze leden vragen zich af wat ook daar op dit moment de belemmeringen zijn en welke mogelijkheden het kabinet ziet om deze wendbaarheid zo spoedig mogelijk tewerk te stellen.

Antwoord

De aanschaf van zowel militaire als civiele producten en diensten is onder andere gebonden aan Europese aanbestedingsregelgeving. Deze regelgeving kent diverse bepalingen op grond waarvan uitzonderingen op het doorlopen van een Europese aanbesteding van toepassing zijn, bijvoorbeeld in situaties waarin dringend behoefte is aan bepaalde producten en diensten. Aan deze uitzonderingen zijn voorwaarden verbonden. Het kabinet zoekt, gezamenlijk met andere lidstaten, naar mogelijkheden om de wendbaarheid van inkoop te verbeteren en aanschaf te versnellen. Naast inkoopregelgeving draagt andere wetgeving bij aan de complexiteit van het aankoopproces van defensiematerieel, zoals eisen ten aanzien van beveiliging, veiligheid, kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu. Het vinden van het goede evenwicht tussen een

verantwoorde besteding van overheidsgeld en snelheid blijft een uitdaging.

Vragen en opmerkingen van de leden van de NSC-fractie

De leden van de NSC-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken Defensie van 30 augustus 2024. Deze leden hebben enkele vragen over de inzet van het kabinet gedurende deze Raad Buitenlandse Zaken Defensie.

Vraag 13

Voorzitter Von der Leyen wil de komende jaren werken aan de Europese Defensie Unie met ondersteuning van een nieuwe commissaris die zich bezig gaat houden met de uitwerking van deze «Unie». Kan de Minister aangeven wat er hiermee precies wordt bedoeld en hoe dit verschilt met de huidige Defensiestrategie van de EU, zo vragen de leden.

Antwoord

Het is nog niet duidelijk wat de plannen van Commissievoorzitter Von der Leyen zijn waar het gaat om een nieuwe Europese Defensie Unie die zij aankondigde in haar politieke richtsnoeren³. In dezelfde richtsnoeren kondigt zij aan in de eerste honderd dagen van het mandaat een White Paper te presenteren waarin de plannen worden uitgewerkt. Het kabinet zal de plannen beoordelen wanneer deze verschijnen en uw Kamer over de Nederlandse positie informeren.

Vraag 14

Waar Nederland Oekraïne militair blijft steunen, heeft Duitsland aangegeven dat er geen nieuwe middelen worden vrijgemaakt in de begroting voor militaire steun wegens tekorten. Duitsland wil de hulp aan Oekraïne wel voortzetten met middelen uit bevroren Russische tegoeden en gezamenlijke EU-steun. Kan de Minister aangeven hoe de EU deze landen gaat aansporen om, naast gezamenlijke steun, ook individueel middelen vrij te maken voor de steun aan Oekraïne?

Antwoord

De Duitse Bondskanselier Olaf Scholz heeft in een persverklaring aangegeven dat Duitsland de steun aan Oekraïne niet zal opgeven.⁴ Scholz herhaalde zijn toezegging om Oekraïne zo lang als het nodig is te blijven ondersteunen en dat Duitsland de grootste bilaterale steunverlener aan Oekraïne in Europa blijft. Bilaterale steun van EU-lidstaten aan Oekraïne is onverminderd urgent en noodzakelijk. De inzet van het kabinet is gericht op het verlenen van politieke, militaire, financiële en morele steun. Steun aan Oekraïne is een gedeelde verantwoordelijkheid van de EU-lidstaten en het kabinet roept daarom lidstaten op tot het blijvend steunen van Oekraïne.

³ https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf

⁴ Gezamenlijke persconferentie met de Moldavische president Maia Sandu in Chisinau 21 augustus 2024.